ФАЛСАФА ТАЪЛИМИДА СУНЪИЙ ИНТЕЛЛЕКТГА АСОСЛАНГАН ИНДИВИДУАЛ ЎҚУВ ТРАЕКТОРИЯСИНИ ЛОЙИҲАЛАШ

Абдурашидов Дониёр Азизжон ўғли
мустақил тадқиқотчи, Андижон ш.
E-mail: daniking3870807@gmail.com
ORCID: 0009-0007-4136-3624

Калит сўзлар: индивидуал ўқув траекторияси, адаптив ўқитиш, фалсафа таълими, сунъий интеллект, педагогик диагностика.

Фалсафа таълимида оммавий ўқитиш модели талабаларнинг дастлабки тайёргарлигидаги табақаланишни ҳисобга ола олмайди. Бир аудиторияда фалсафий матн билан мустақил ишлай оладиган талаба ҳам, асосий категорияларни ҳали ўзлаштирмаган талаба ҳам бир хил суръатда ва бир хил мазмун билан ўқитилади. Натижада биринчи тоифадаги талабада қизиқиш сўнади, иккинчисида эса тизимли билим бўшлиғи шаклланади.

Индивидуал ўқув траекторияси (ИЎТ) — талабанинг дастлабки диагностика натижалари асосида белгиланадиган, унинг билим даражаси, ўзлаштириш суръати ва когнитив эҳтиёжларига мослаштирилган ўқув йўли. Анъанавий шароитда ИЎТни лойиҳалаш ўқитувчидан ҳар бир талаба бўйича доимий диагностика олиб боришни талаб қилади, бу эса катта гуруҳларда амалда мураккаб. Б.Блум индивидуал ва оммавий ўқитиш натижалари ўртасидаги ушбу тафовутни «2 сигма муаммоси» сифатида ифодалаган [1]. Халқаро тадқиқотлар сунъий интеллектга асосланган адаптив тизимлар ва интеллектуал тьюторлар ушбу муаммони ҳал этиш имкониятига эга эканини кўрсатади [2], Ўзбекистонда эса бу йўналиш давлат сиёсати даражасида қўллаб-қувватланмоқда [3].

Илмий адабиётлар таҳлили асосида фалсафа фани бўйича ИЎТни лойиҳалашнинг уч босқичли алгоритми таклиф этилади.

Биринчи босқич — кириш диагностикаси. Адаптив тест ва қисқа ёзма топшириқ (мини-эссе) орқали талабанинг тўрт параметрини аниқлаш кўзда тутилади: фалсафий тушунчаларни қўллаш аниқлиги, аргумент тузилмасининг тўлиқлиги, матн билан ишлаш кўникмаси, ўз позициясини баён қилиш даражаси. Бундай диагностика Л.С.Выготскийнинг «яқин ривожланиш зонаси»ни аниқлашга хизмат қилади [4]. Сунъий интеллект воситалари ёзма ишдаги тушунчавий хатоларни (масалан, «борлиқ» ва «моддий олам» тушунчаларининг айнанлаштирилиши) семантик таҳлил асосида аниқлаши мумкин.

Иккинчи босқич — траекторияни лойиҳалаш. Диагностика натижасига кўра талаба учун учта даражадан бири белгиланади: базавий (тушунчавий ўзакни мустаҳкамлаш, соддалаштирилган матнлар ва изоҳли луғат билан ишлаш), кенгайтирилган (бирламчи манба фрагментлари билан ишлаш, аргумент харитасини тузиш), тадқиқий (муаммовий кейслар, қиёсий таҳлил, мустақил илмий изланиш). Даража қатъий эмас — ҳар бир модул якунида қайта диагностика асосида траектория тузатилади.

Учинчи босқич — қўллаб-қувватлаш ва мониторинг. Талаба сунъий интеллект тьютори билан мустақил ишлайди, ўқитувчи эса ўқув аналитикаси дашборди орқали гуруҳ динамикасини кузатиб, педагогик аралашув нуқталарини белгилайди.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Хорижий тадқиқотлар бундай ёндашувнинг истиқболли эканини тасдиқлайди: педагогик тамойиллар асосида лойиҳаланган сунъий интеллект тьютори талабаларда қисқа вақт ичида юқорироқ ўзлаштиришни таъминлагани аниқланган [5]. Бироқ бу каби тадқиқотлар асосан аниқ фанлар мисолида олиб борилган бўлиб, фалсафа таълими учун уларни фаннинг диалогик ва интерпретатив табиатига мослаштириш талаб этилади.

Хулоса. Сунъий интеллект фалсафа таълимида индивидуал ўқув траекториясини лойиҳалашни катта гуруҳлар шароитида ҳам амалга ошириш имкониятини яратади. Бироқ траекториянинг мазмуний мантиғи ва даражалар мезонлари ўқитувчи томонидан белгиланиши шарт — алгоритм фақат ёрдамчи ва диагностик вазифани бажаради. Таклиф этилаётган алгоритмнинг самарадорлиги келгусида педагогик тажриба-синов орқали текширилиши лозим.

АДАБИЁТЛАР

1. Bloom B.S. The 2 Sigma Problem: The Search for Methods of Group Instruction as Effective as One-to-One Tutoring // Educational Researcher. – 1984. – Vol. 13, No. 6. – P. 4–16. – DOI: 10.3102/0013189X013006004.
2. Zawacki-Richter O., Marín V.I., Bond M., Gouverneur F. Systematic Review of Research on Artificial Intelligence Applications in Higher Education – Where Are the Educators? // International Journal of Educational Technology in Higher Education. – 2019. – Vol. 16. – Article 39. – DOI: 10.1186/s41239-019-0171-0.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2024 йил 14 октябрдаги «Сунъий интеллект технологияларини 2030 йилга қадар ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида»ги ПҚ-358-сон қарори // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси (lex.uz), ҳужжат № 7158604.
4. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes / ed. by M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Souberman. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
5. Kestin G., Miller K., Klales A., Milbourne T., Ponti G. AI Tutoring Outperforms In-Class Active Learning: An RCT Introducing a Novel Research-Based Design in an Authentic Educational Setting // Scientific Reports. – 2025. – Vol. 15. – Article 17458. – DOI: 10.1038/s41598-025-97652-6.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.